

Jalgi hadi dantzara! **Jalgi hadi plazara!**

Euskal dantzak gure kulturaren definizioan sartzeko zailtasunak izan ditu azken hamarkadetan, eta, ondorioz, prestigio, balorazio eta sustapen politiketatik kanpo gelditu da. Dantzariok bi arrazoi aldarrikatzen ditugu euskal dantzak aintzat hartuak izan daitezen euskal kulturaren. Lehenbizikoa: euskal dantza gure gorputz-hizkuntza da, euskara gure berbazko hizkuntza den gisa berean. Bigarrena: euskal dantzak ezinbesteko ekarpena egiten du euskaingintza eta euskal kulturagintzaren sistema artikulatzeko eta elikatzeke zereginean.

Kultur sistema, diziplina bereizietan irudikatu beharrean, elkar eragiten duten eta elkarrekin aritzen diren alorretako jardun moduan irudikatzen badugu, aiseago kuestionatuko dugu diziplinen artean nagusitu den ordena hierarkikoa. Hain zuzen ere, diziplinarteko kulturagintza esperientziei esker, argiago zaigu kulturak duen gaitasuna gizarte artikulaziorako eta herrigintzarako.

Zeregin horretan, Euskal Herrian bada berebiziko lana egin izan duenik. Izan ere, euskal dantzarioi bidea argitu izan digu Argia dantzari taldeak azken mende erdian. Alabaina, euskal dantzatik kanpo ez dira merezi bezain ezagunak Juan Antonio Urbeltzek eta Marian Arregik gidatutako taldearen ekarpenak. Argia taldeak frogarazi eta ikusarazi digu euskal dantza

Jalgi hadi dantzara! Jalgi hadi plazara!

gorputz-hizkuntza osoa eta autonomoa dela, eta horrekin mundua kontatzeko eta mundua bizitzeko gai garela. Erakutsi digu euskal dantzan jarduten ardura sozialetik abiatuta, herri honetikiko arduratik abiatuta. Harekin ikasi dugu dantza ulertzen herrigintzarako tresna gisa, taldekeriak gaindituz eta proiektua partekatzen duten guztiak sare berean integratuz. Euskal dantzaren sarea artikulatuta, euskal kulturgintzarena elikatuz.

Euskal dantza, gorputzen euskara?

Idazle eta bertsolarien artean tarteka gertatzen diren eztabaida horietako bat atera zait parera duela zenbait hilabete Twitterren. Hor ibili dira sokatiran ea Bernat Etxepare zer ote zen gehiago, poeta ala bertsolaria. Eta pentsatu dut, niri galdetzeraz, Etxepare beste deusen gainetik dantzaria izan zela erantzunen nukeela.

Izan ere, *Linguae Vasconum Primitiae* bere liburuko bi testurik ezagunenei dantza airea darie izenburutik. Uste da *Sautrela* jauzika egiten zen gure sokadantzaren aspaldiko ahaidea izan zitekeela. Eta *Kontrapas* dantza molde ezberdinei deitu izan zaie. Adibidez, gure aurreskuaren agurrari edo katalanen sardanaren aurrekari den dantza generoari. Kontrapasa, gainera, ohiko urratsa dugu gure branle eta dantza-jauzietan.

Sarasketako erretoreak, bere kobletan, euskararen hedapena dantzan ospa dezagun desiratu zigun. Ez da ameslaria izan beharrik ere, beraz, sortu zuen dantza-khorda horren buru irudikatzeko Bernat Etxepare bera, garaiko apaiz festazaleek ohiko zuten gisan, bestalde.

Etxepareren testuak musikatu eta ezagutarazi dituzten artistek ere zerbait susmatuko zuten beren doinu hautaketa egin zutenean. Izan ere, Xabier Letek, kontrapasarena ez, baina baltsaren egitez jantzi zuen Mosen Bernaten testurik ezagunena. Alta, berriki, Euskal Barrokensemleren *Euskal Antiqva* izeneko lan zoragarrian, Mixel Etxekoparrek Etxepareren Kontrapasari eman dio behar zuen doinua, branle dantzaren moldean interpretatuz.

Etzekoparrek euskaraz badaki, noski, baina gure gorputz-adierazpenaren bidezko hizkuntza –euskal dantza– ere menderatzen duenez, modu egokian interpretatu ahal izan du Ettxeparek, duela 500 urte, azalpen handirik gabe iradokitakoa. Kodeak partekatuz gero, dantzaren bitartez komunika gaitezke baita bost menderen buruan ere!

Ez partekatzekotan, berriz, ez dugu elkar ulertuko. Urri erditsuan gertatu da: Espainiako eskuin muturreko alderdi batek euskal dantzen erakustaldi bat egin nahi izan du bere ekitaldi batean. Euskal jantzitza har ditzakegun arropez beztiturik, dantzari talde bat aritu da dantzan Jesus Guridiren *El caserío* zarzuelaren preludearen doinura. Irudiak azkar hedatu dira sarean eta harridura sortu dute. Euskal dantzetako urrats batzuk baliatu dituzte, baina beste zenbait pauso, egitura koreografiko eta, batez ere, dantzaera bera, arrotzak egin zaizkigu hainbati.

Balleteko eta beste dantza molde batzuetako elementuak baliatu dituzte eta, beraz, berehala ondorioztatu dugu ez direla euskal dantzan ari.

Horrelako egoerak ezagututa gaude lehenago ere, zineman, adibidez. *Ocho apellidos vascos* film espainiarrean edo *Mission Pays Basque* frantziarrean konparazione. Bietan ere, protagonistetako bat euskaraz hizketan

hasi da, omen, eszenatako batean. Hitz batzuk harrapatu dizkiogu. Baina belarria zorroztu eta berehala ohartu gara mingaina ez duela egiazki euskaraz dantzarazten. Ez dago taxututako esaldirik, ez ahoskera egokirik, aipatutako hitz solte eta usatu horietatik harago. Ezin esan, beraz, euskaraz ari direnik.

Eskuin muturreko alderdiaren mitineko dantzaldian zein bi filmotan irentsarazi diguten karikatura hori izan da azken hamarkadako gure kultur produkzio ez gutxiren sorburu. Oraindik ere, tarteka, agertzen zaigu ildo horretan doan

Argia dantza taldeak
frogarazi eta ikusarazi
digu gorputz-hizkuntza
osoa eta autonomia
dela, eta horrekin
mundua kontatzeko
eta mundua bizitzeko
gai garela

sorkari herrariren bat. Horrekin batera, beste moda berri bat ere hedatu da gurean; bai euskarak bai eta euskal dantzak ere berezko dituzten baliabideak alboratu eta arrotzekin ordezkatzan dituen. Zesta puntako neguko txapelketari *Jai Alai Winter Series* izena eman diote Gernikan, ingelesa hobetsiz baina euskarazko ukitu exotikoarekin. Bestetik, gero eta dantza talde gehiagok hobesten dute dantza garaikidea delakoa, euskal dantza pittin batekin gatzpipertua.

Euskal dantzak, euskarak bezala, baditu berezko gramatika, lexiko, semantika, doinu, morfologia eta gainontzeko hizkuntza osagaiak. Berezko koreografia-arau, urrats multzo, sinbolismo, dantzaera eta estetikak. Ondare hori ez da zurruna eta, beste edozein hizkuntza bezala, ekarpen eta maileguak hartzeko aski malgua da. Egundaino heldu bada, bere berritzeko eta birsortzeko gaitasunari esker izan da. Errepikatutako errepertorio jakin batzuetatik harago, euskal dantza hizkuntza-sistema integrala da eta, Lizardik euskararentzat nahi zuen bezala, noranahikoa.

Argiaren itzala

1991 urtean Argia dantzari taldearen *Alakiketan* ikuskizuna ikusi dut Iruñeko Labrit pilotalekuan. Ikuskaria ilunpean hasi da. Idiarenaren doinuarekin, ke artean, sudurretik sua darion herensuge erraldoia eszenaratu da. Argiaren herensugeak isurtzen duen su horrek argitu du harrezkero gure dantzari ibilbidea. Azken sei hamarkadetan euskal dantzaren egoera irauli du Juan Antonio Urbeltzek eta Marian Arregik gidatutako taldeak. Espainiako gerrak utzitako desertu kulturala gainditu nahi eta, 1960ko hamarkadatik, herriz herri ondare koreografikoa bildu, aztertu eta, ia momentu beretik, sortu eta birsortzeari ekin dio Argiak, ezagutza, sentsibiltate artistikoa eta ardura soziala ardatz, euskal dantzari hizkuntza osoaren eta noranahikoaren izaera aitortuz.

Fernando Larrukert eta Nestor Basterretxearen *Ama Lur* filmaren grabazioan ezagutu dute elkar Juan Antonio Urbeltzek

eta Jorge Oteizak, 1965ean. Ekosistema kultural guztia aintzat hartuta, Oteizak Euskal Arte Eskola Garaikidea sortu eta Urbeltz eta Arregi akuilatu ditu, Hegoaldean 1936ko gerrak utzitako basamortuan kimu dantzatuen bila abia daitezen. Hamarkada luzea eman dute Arregik eta Urbeltzek Euskal Herriko hamaika herri kurrituz, bertako dantza-ohiturak ezagutuz, ikasiz eta ahanzturatik ateraz eta gure gramatika koreografikoen nondik norakoak deszifratzen saiatuz. «Gaur eguneko euskaldun bezala dantza egiteko modua aurkitu nahi dugu, baina horretarako lehengo gure dantza zaharrak aztertu eta ikertu nahi ditugu», azaldu dio Urbeltzek Rikardo Arregiri 1967ko elkarrizketa batean.

Ez da ariketa kontserbadore hutsa izan. Ondare hura guztia bildu ahala, sorkuntzari eman zaizkio, euskal dantzaren alorrean burutik bururako iraultza gauzatuz. Hasieran, xumeki, bildutako egitura koreografikoek faltan dituzten hutsuneak osatuz. Ondotik, gure errepertorio tradizionalak eskas dituen dantza-ereduak josiz –egile jakinak dituenik ere ahaztu dugun Jaurrietako Axuri beltza, adibidez–. Geroago, ikuskizun xoragarriak apailatuz, urtetan pilatutako esperientziaren eta jakitatearen eta Arregi-Urbeltz bikoaren berezko sentiberatasun artistikoaren ondorio. Ikuskizunon atmosferaren lilurak hainbat belaunalditako dantzariak ahaldundu ditu, beren gorputz-hizkuntza integrala dela sinetsaraziz. Bestetik, milaka ikusle xarmatu ditu, euskal dantza, bere baliabideetan sinetsiz baliatzen bada, komunikatzeko eta hunkitzeko gaitasuna duen bitarteko eraginkorra dela agertuz.

Lan oparo horren eskarmentua ez da eszenara mugatu. Azken hamarkadetan ezpata-dantza erritual aberatsak ugaltu dira Euskal Herri osoko plazetan (Eibar-Arrate, Beasain, Andoain, Iruñea, Añorga, Biarritz, Elgoibar, Portugalete, Sestao...), eta, horien sorburuan, Urbeltz eta Arregiren eskua egon da, sortzaile, bultzatzaile zein aholkulari gisa. Hori guztia gutxi ez, eta dantza gizarteratu eta ludikotasunetik euskal dantzaz gozatzeko lan-lerroa ere sustatu dute, Bilboko

Jalgi hadi dantzara! Jalgi hadi plazara!

Kafe Antzokiko Dantza Ganbararen bitartez, gizartearentzat euskal dantza dibertsiorako hizkuntza ere badela frogatuz.

Argia dantzari taldeak hasieratik bertatik izan du argi, beraz, tradizioa eta sorkuntza txanpon beraren bi aldeak direla. 1960ko hamarkadan zeuden dantzaren alorreko beste proiektuek ez zuten sinesten euskal dantzak, bere horretan, balio zezakeenik edozertaz aritzeko. Euskararekin gertatzen zen modu berean. Eta horren erakusgarri da batzuek balletera jo izan zutela euskal dantza osatzeko –azkenengo urteotan beste batzuek dantza garaikidera jo izan duten bezala–. Baina Argiak egindako apustua honetan datza: euskal dantzari izaera noranahikoaren aitortzan. Euskal dantzan sinetsi dute (euskaran sinetsi dugun moduan), eta hamarkadaz hamarkada erakutsi dute hizkuntza horrek, euskaldunon gorputz-hizkuntzak, balio duela egungo mundua kontatzeko, beste dantza lengoaiak beste, gutxienez.

Hori izan da Argiaren ekarpen nagusietakoa, euskal dantzaren esparruak oraindik ere guztiz asimilatu gabea. Izan ere, oraindik urteak pasatu beharko baitira dantzariok Argiaren

Argia dantzari taldeak
hasieratik bertatik izan
du argi tradizioa eta
eta sorkuntza txanpon
beraren bi aldeak
direla. Argiak egindako
apustua honetan datza:
euskal dantzari izaera
noranahikoaren aitortzan

lan guztia digeritzen duguneko. Espainiako gerraondoko idorte kulturalaren ondotik, euskal dantzaren mundua egarri zen, eta Argiaren sorkariak bere horretan xurgatu zituen, irrikaz. Egun, gure plazetan ikusten ditugun dantzen eta egokitzapen koreografikoen hein handi batek Argiaren zigilua darama; gehienondako, oharkabea. Baina Argiak ez dizkigu *produktu* jakin batzuk eskaini. Ezagutzen, sentsibili-

tatean eta gure herriarekiko ardura sozialean oinarritutako amets dantzatu berriak sortu eta birsortzeko modu oso bat jarri du gure esku.

Euskal Arte Eskola Garaikidearen mugimendu hartatik, Argia da gaur egun geratzen den adierazpen kolektibo bizi bakarra. Garai berrietara aurreratu eta egokitzeko eta bere burua berrasmatzeko gaitasunak ekarri du Argia gaur egun oraindik ere aktibo egotera. Dantzari multzo finkoa duen ohiko dantza taldea izatetik, proiektu koreografiko berriak aurrera ateratzeko elkartzen diren norbanako eta dantza talde ezberdinen partzuergo izatera pasatu zen 1990eko hamarkadan.

Ordutik, Euskal Herri guztiko dantza taldeak ari dira Argiaren orbitan, sare itxurako elkar elikatzea eraginez. Horrek bere lan eta influentzia eremua zabaltzea ekarri du. Arregik eta Urbeltzek pasioz bizi izan dute beren egitekoa, eta dantzari gazteei pasio hori bera transmititzen asmatu dute. Argiaren proiektua ez baita ohikoa izan. Batetik, belaunaldiarteko egitasmoa da, gazte eta helduek partekatua, zeinean transmisioa gauzatzen den: gazteek energia eta aitzinatzeo kemena dakarte, eta helduek egindako bidearen ezagutza transmititzen diete. Bestetik, dantzaren bitartez kontzientzia komunitarioa sustatzeko lan-tresna garrantzitsua ere izan da Argia, eta ez dira gutxi bertan bildutako sentsibiltate eta ezagutza beste kultur alor batzuetan ere –kantagintzan, musikagintzan, kazetaritzan, zineman, jantzigintzan...– proiektatu dituztenak. Horrez gain, gure herriko beste hainbat proposamen artistikorako ezinbesteko inspirazio iturri –sarri aitortu gabea– (izan) da Argiaren lana.

Gaur egun berean ere, sasoiko mantentzen da Argiaren apustua, Pio Barojaren Martin Zalakain abenturazalearen eleberriaren egokitzearen dantzatua bukatu berrian. Euskal Herri osoko ehundik gora dantzari eta musikaririk 26 emanaldi eskaini dituzte 15.000 ikusleren aitzinean, musika, dantza, antzerkia eta kantua uztartu dituen ikuskizun totalean.

Bernat Etxeparek iradoki eta Jorge Oteizak Euskal Arte Garaikidearen Eskolaren bitartez artikulatutako diziplina artistiko ezberdinen arteko elkar igurtzi orohartzaile horren indarraren kontzientzia aspaldikoa du Argiak. Ez Dok

Amairuko kantariekin batera, *Baga-Biga* edo *Zazpiribai* izeneko 1970eko hamarkadako ikuskizunak plazaratu zituenetik, behintzat. Bertan, diziplina horien arteko mugak lausotzen ziren. Dantzariak kantan ari ziren eta kantari eta musikariak dantzan. 1997ko *Khondarian* izeneko ikuskizunean ere herri literatura, antzerkia eta dantza uztartu zituen Argiak, eta bidaia horrek *Martin Zalakain* izan du azken-aurreko kapitulua.

Horrelako proiektu jendetsua horrenbeste denboraz ikusgai mantendu ahal izatea ezinezkoa litzateke bertan parte hartu dutenen inplikazio azpimarragarririk gabe. Herrigintzarako ardura soziala deitu izan dio horri Juan Antonio Urbeltzek. Izan ere, horrelako munta handiko ikusgarria erantzukizun sozialagatik baizik ezin da egin, ez baitago horrenbeste jenderen errepika eta emanaldi orduak diruz ordaintzerik. Esan nahi baita, *Martin Zalakain* (edo Argia dantzari taldeak atondu dituen gisa honetako gainontzeko ikuskizunak) edo modu amateurrean sortzen dira edo ez genituzke gozatzen ahalko.

Kultur produktuak berak ere etekin ekonomikoaren arabera neurtzen ditugun garaiotan, geroz eta beharrezkoagoak zaizkit merkatuaren baldintza eta interesei iskin egiten dieten ekoizpen kulturalak, gure euskal komunitate anomaloaren alde. Merkatuak bere mesedetan jokutzen baitu beti. Borondate onenarekin ari den artista profesionalaren lana ere baldintzatzen du, bere jarduera artistiko ordaindu horren arabera baldin bada ahora eramatekorik izanen duen ala ez. Herrigintzaren eta merkatuaren epeak, moldeak eta helburuak ezberdinak direla argi da.

Ane Garcia kantari eta idazleari irakurri diodan elkarrizketa batean, kazetariak galdetu dio ea bere sorkuntza lana ote duen ogibide. Anek ezetz erantzun dio, eta ez dakiela hala izaterik nahiko lukeen ere. Sorkuntza lanetik biziko bagara, merkatuaren makineriak behartzen gaituela gure burua modu ezberdin askotan saltzera. Jardun amateurrek babestu egiten du arizalea profesionalen zenbait morrontzetatik, esaterako, merkatuaren zikloetan sartzeko uneoro sorkuntza berriak plazaratu beharretik eta arrakasta izanen

duten, alegia, salduko diren produktuak ekoitzi beharretik. Argiaren itzalean aritutakoei eta, oro har, euskal dantzan dihardugunoi, merkatuaren legetik aske egoteak libertatea ematen digu, gure indarrak eta ekarpenak jartzeko euskal dantzari eta kulturari eskaini nahi diogun horretan. Baina, aldi berean, kultura gero eta gehiago jardun profesional moduan bakarrik estimatzen duen sektorean, deseroso gertatzen dira askatasun amateurra eta *trending*-etatik aparte ibiltze hori, ekonomikoki kuantifikatzerik ez dagoena ez baita aintzat hartzen.

Berritasunaren kontrakoa errepikapena da. Errituala. Toki, denbora eta testuinguru jakin batean behin eta berriz errepikatzen dugun hori. Konfinamendu garaian, gure denboraren ordenamendu oro lausotua izan delarik, Margaret Bullenek ospakizun horiek galtzen ez uzteak duen garrantziaz ohartarazi gaitu. Alde batetik, gure bizitzako denborak ordenatu egiten baitituzte, anabasak sor dezakeen ziurgabetasun eta larritasunaren kontrako antidoto gisa. Bestetik, festaren eta kulturaren funtzio nagusietako bat ondokoekin elkartzea eta elkarrekin bidaia bat konpartitzea baita; kolektiboa eta haragizkoa da. Kulturaren helburua ez da ekonomikoa, komunitarioa baizik.

Jalgi hadi plazara

Antton Lukuk oso ongi ulertu zuen Arregik, Urbeltzek, Oteizak, Etxeparek eta beste hainbatek seinالاتu diguten gure kultur ekosistemaren elikatze modua, duela hamasei urte, Nafarroa Beherean, inauterietako libertimenduen fenomeno berpizteari ekin zionean. Labur esateko –eta sakondu nahi duenak hor du Lukuren *Libertitzeaz* liburu antologikoa–, inauteri giroko Artedrama da libertimendua. Bertan, bi talde nagusi aurkezten zaizkigu: batetik, zirtzilak, antzerki jokoan ari diren pertsonaia ilun eta zirtolariak, urte osoan zehar herrian gertatu izan diren trapu zaharrak modu satirikoan salatzen dituztenak. Bestetik, parean, dantzariak eta

Jalgi hadi dantzara! Jalgi hadi plazara!

musikariak, garbiak, izurriarendako txerto eta satira piper-tuaren goxagarri. Eta, azkenik, bertsolariak, plaza gainean gertatzen den orenen epaile. Inauteria egun zehatz batean agertzen da plazan, baina mustra hori prozesu luze, mamitsu eta aberasgarri baten ondorioa baino ez da.

Prozesu horretan, bat egiten dute elkar ezagutzak, belau-naldiartekotasunak, sorkuntzaren plazerak, diziplina artistiko eta norbanako ezberdinen arteko negoziazioak, musikak, bertsoak, dantzak, antzerkiak eta euskarak. Herrigintzarako artefaktu politikoa da, inondik inora, denborak ematen duen perspektibatik ikusita. Izan ere, formulak funtzionatu du. 2006an Garazin libertimendua berpiztu zutenetik, Donapaleu, Irisarri, Oztibarre, Baigorri eta Aldude batu zaizkio ospakizunari. Eta Nafarroa Behereko muga gaindituz, Hazparne, Makea, Luhuso, Lekorne eta Baionara ere hedatu da festa total horren olatua. Herri bakoitzeko gazte eta ez horren gazte euskaldunen artean komunitatearen trinkotzea ahalbidetzeaz gain, zirtzil-konexion edo saretze indartsua gertatu da herri horietako guztietako arizaleen artean. Gazte engaiatu horiek dira, gero, inaute garaia fini denean, herriko dantza taldeari segida ematen diotenak urtean zehar, gaztetxeko egitaraua kudeatzen dutenak gainontzeko hilabeteetan, musika talde bat, bi edo hiru sortu eta biziarazten dituztenak, edo antzerki lan bat muntatu eta Baionako Etxepare Lizeoan 500 ikasleren aurrean antzezten dutenak.

Urbeltzek esan izan digu gure herrietako ondarea hirietara ekartzen asmatzean egon daitekeela gure kultur transmisioaren gakoetako bat. Beraz, batez ere Iparraldeko herrietan bizi izan den esperientzia horren onurak Iruñea bezalako hiri batean ere funtzionatuko ote lukeen esperimentatzeko asmoz, hiri buruzagian libertimendu bat plazaratzeko prozesua abiatu genuen 2017an. Ospakizun mota horren oinarrietara jo eta hezurdurari Iruñeko mamia eransten saiatu ginen, erreferentzietan, musiketan, pertsonaietan eta enparauetan.

Emaizta? Ipar Koreako ereserkia eta Ahuntxa dantza-jauzia uztartzen dituen doinuan dantzatzen den New Orleans

moldeko Second Line-a, sanferminetako peñek astintzen dituzten gisako pankarta salatari beltza, orroka ari den milizianoz jantzitako kobre-fanfarre inprobisatzailea, Iruñeko lehoi aurpegidunaren iturria irudikatzen duen herensuge erraldoi ur jaurtitzailea, intsektu beldarraren itxura duen lepoan hartutako santua eta axeri itxura duten eta gorritz janzten diren dantzari kokoxuri hindu inspiraziokoak. Igande goizean goizetik Iruñeko alde zaharreko karrikak inarrostean ditu konpartsak, eta, ondotik, eguerdiz, Santana plazan, urteak utzi duenari errepasoa ematen diote dantzari, musikari, arizale eta bertsolariak, haien jardunen arteko talkan oinarritutako mustran.

Plazako jarduna euskara hutsean da doike, baina baita horraino heltzeko prozesu guztia ere. Inauteriaren logistika guztiaz arduratzen den lantaldearen merenduetatik hasi, eta kokoxuriaren zintzarriak josteko atelierretaraino. Dantzarien errepikak, antzerkilarienak. Horien ondoko tragoa ere, euskaraz. Eta modu horretan gertatu izan da, bestela, agian, lehen ezagutza gaztelaniaz eginen zukeen jende batek, Iruin-kokoari esker, euskaraz elkar ezagutu duela. Eta harreman horrek euskaraz egin duela aurrera, aipatutako prozesuari esker; eta, beraz, harreman horiek euskarazkoak izaten jarraitzen dutela denboraren iragaitearekin ere.

Norbaiti entzuna diot proiektu ederrenak izaten direla beste proiektu berri batzuetarako bide ematen dutenak. Iruinkoak komunitatetxo bati harremana euskaraz eraikitzeko balio izan dio, eta elkarrekin lan egiteko gogoa piztu du. Eta balio izan du bestelako proiektu batzuentzako pindar gisa. Iruñeko euskaldunon harremanak, bere txikian, txirikordatzeko balio izan du, eta baita Nafarroa Behereko eta Lapurdiko gainontzeko libertimenduetako arizaleekin harreman sare berri bat ehuntzeko ere. Eta sare hori ere euskaraz trikotatua da.

Eta sare horren ehule garrantzitsuenetakoak, Iruñeko dantza talde ezberdinetako dantzariak. Dantzariak kokoxuri ari dira, noski, baina kokobeltz zirtziletako ez gutxi ere dantzariak dira, eta plaza gainean ikusten ez diren lan zikinen arduradunen erdia baino gehiago ere dantzariak dira.

Jalgi hadi dantzara! Jalgi hadi plazara!

Iruñean, dantza taldeen arteko harremana ez da beti gozoa izan, aldizka garratza ere bai. Horregatik, Iruinkokoaren proiektua irakaspen etengabekoa da. Azken urteotan, hainbat lagunen (Urbeltzen, Lukuren, Araolazaren...) diskurtsoek dantzarion jardueraren zentzu politikoaz kontzientzia be-

Iruinkokoari eta
gainontzeko
libertimenduak
bezalako diziplinarteko
kulturgintza esperientziei
esker, argiago agertzen
zaigu kulturak
gizarte artikulaziorako
eta herrigintzarako
duen gaitasuna

rrartzera eramán gaituzte –gure aurreko belaunaldiek inoiz galdu ez duten kontzientzia, bide batez esanda–. Iruinkoak frogatu digu jarduera politikoaren eraginkortasun go-rena taldekerietatik askatzen garenean lortzen dela, aurretik beste hainbat esperientzian ikusi duguna berretsiz, aipatutako Argiaren jardunbide ezohikoan, adibidez.

Iruinkokoari edo gainontzeko libertimenduak bezalako diziplinarteko kulturgintza

esperientziei esker, argiago agertzen zaigu, beraz, kulturak gizarte artikulaziorako eta herrigintzarako duen gaitasuna. Lagun eta alor ezberdinen arteko igurtzi eta elkarrekintzak komunitate-sentimendua sortu, antolatu eta trinkotzeko bertutea du, bertute politikoa, alegia. Eta nabarmentzekoa iruditzen zait txirikordatzeko horretan dantzaren sareak jotzen duen paper garrantzitsua, hizkuntzarekiko interesa, kezka eta kontzientzia aktibatzen dituen heinean, euskalgintzaren, euskal kulturgintzaren eta herrigintzaren lurrak goldatu eta ongarritzeko.

Gozamenerako partzuergoen mapa bat

Lerrook idazten ari nintzelarik, berriz hartu dut esku artean Eduardo Apodakaren *Identitatea eta anomalia* liburua. Aitzinera egin arau, euskal dantza komunitateko arizale gisa,

identifikatua sentitu naiz liburuak eskaintzen duen marko teorikoarekin. Apodakak ere, besteak beste, tradizioa bertrasmatzeko eskubidea, erritua, transmisioa, erantzukizun soziala... aipagai ditu bere lanean. *Performance* edo simulakrotik euskarazko (eta orriotan azaltzen saiatu naizenez, dantzako) bizi-jardunbide gozagarrietarako jauzia egiteko proposamena luzatzen digu, esperientzia atsegingarri horiek lotzen baikaituzte hizkuntzaren erabileran eta praktiketan gehiago sakontzera. Praktika horien arteko partzuergoen birtartez, sare tankerako komunitate trinkoagoa lortzeko bidea seinalatzen digu Apodakak.

Dantzan egitearen aktibitate fisikoak berak dakarren endorfina askatze gozagarritik harago, dantzak komunitate bat, lagun eta konplizitate sare bat eskaini dizkigu, eta sare horrek elikatzen du gure dantzarako gogoia. Eta dantzarako gogoak sarea elikatzen. Nerbio sisteman bezala, dantzaren komunitateko subjektu bakoitzak neurona baten eragin esparrua du, baina aldi berean beste hamarnaka neuronekin konektatua da, elkarrekintzan. Interakzio horretan jasotzen ditugun estimuluetako askok gozamen sentsazioa eragiten dute gugan, eta horrek interakzioak errepikatzen bultzatzen gaitu, sistema berrelikatuz. Gainera, dantza jardun kolektiboa da. Bakarka egin badezakegu ere, dantzak konpartitua denean hartzen du bere izate osoa. Elkarrekin dantzan egiteak gorputz kolektiboaren esperientzia sentsorialaren gozamena sentiarazten digu.

Iruñeko Duguna dantza taldean egin dut nire dantzari ibilbide nagusia. Baina 2007tik hona, umea nintzelarik suzko herensuge harekin liluratu ninduen Argia dantzari taldearekin dantatzeko zortea ere izan dut. Euskal Herri osoko dantza talde ezberdinen lankidetzan oinarritzen da Argiaren jarduna. Besteak beste, Donostia, Eibar, Elgoibar, Biarritz, Portugalete eta Iruñeko dantzariak ari gara proiektu horretan, elkarlanean. Euskal Herrietako antzoki nagusietan erakusten ditugun ikuskizunak ondu eta jokatzear gain, irazki zabalago bat ere ehundu da Argia den lotunetik abiatuta: *Dantzan.eus* webgurearen inguruan sortutako dantzazale komunitatea, arestian

aipatutako ezpata-dantzen sarea, *Dantzari Ikasi* dantza irakasleendako ikasketa programa, *Ezpalak* dantza tradizionalen nazioarteko jaialdia... Lotune horiek guztiek biderkatu egiten dituzte Euskal Herri osoko errealtate linguistiko-kultural ezberdinetako beste hamarnaka dantza eragileren arteko elkarrekin eta sinergiak –eta igurtzi hori zinez gozagarri da–, bakoitza bere ingurunean dantzatik, euskaratik, kulturgingintzatik eta herrigintzatik eragiten saiatzen den ber denboran.

Esan bezala, ezpata-dantzak loturak eraikitzeke dantzak gertatu zaizkigu. Ezpata-dantza genero koreografiko moduan definitzen duen ezaugarria da ezpata-dantzariak sokak, kateak osatzen dituztela ezpaten bidez. Dantzari batek heldulekutik hartzen du bere ezpata eta punta eskaintzen dio beste dantzari bati. Horrek eskaintako punta hori hartzen du esku batekin eta, beste eskuarekin, ezpata heldulekutik hartuta duela, hirugarren dantzari bati eskaintzen dio berearen punta. Katebegiak dira ezpata-dantzariak, eta dantzarien arteko lotura

Ezpata-dantzak loturak
eraikitzeke dantzak
gertatu zaizkigu.
Katebegiak dira
ezpata-dantzariak, eta
dantzarien arteko lotura
hori du ezpata-dantzak
ezaugarri nagusia.
2005etik aurrera, ezpata-
dantzari-taldeak ere
elkarrekin lotzen hasi dira

hori du ezpata-dantzak ezaugarri nagusia. 2005etik aurrera, ezpata-dantzari taldeak ere elkarrekin lotzen hasita dira. Eta, horrela, Eibarko Arrateko ezpata-dantzatik eskaintako puntari heldu zitzaizkien Beasaingo eta Iruñeko ezpata-dantzariak, eta ezpaten soka hori luzatu eta luzatu egin da, Andoain, Elgoibar, Biarritz, Portugalete, Añorga, Sestao edo Donostiako ezpata-dantzeekin. Argiaren ezpata-dantza eredu-tik abiatuta, nork bere ezpata-dantza apailatzeko prozesuan besteen lankidetzara eta emaria

barneratuz, ezpata-dantzan elkarrekin eginez, sormenaren lilura eta dantzaren plazera kolektiboki gozatzeko bidea eskaini

du ezpata-dantzarien partzuergoak. Errealitate sozial, kultural eta linguistiko oso desberdinetan diharduten dantzariak euskal dantza ulertzeko duten moduak lotu ditu, eta euskal gorputz-hizkuntzan eta euskal berbazko hizkuntzan ere, euskaraz, bizi eta erreproduzitzen den komunitatea eraiki dute, beren ingurune geografikoa ere zipriztinduz.

Zipriztin horietako bat izan zen, adibidez, 2015ean Iruñean atondu eta jokatu genuen Joxemiel Bidadorren omenezko pastoralak. Duguna dantza taldeaz gain, Euskaldunon Biltoki, Karrikiri eta Zaldiko Maldiko elkarteetako lagunak ere aritu ginen antolaketan. Motibazio ezberdinetako eragileen arteko lankidetzak fruitu ederra eman zuen, bai plazan, baina batez ere hilabeteak iraun zituen eta euskara hutsean gauzatu zen prozesu aberasgarrian. Proiektu horretarako elkarlanak utzitako zapo gozoa izan zen Iruinkokorako legamia. *Bidador* pastoralak Gotainen jokatu genuen 2016an, eta, Iruinkokoari esker, Nafarroa Behere eta Lapurdiko libertimenduetako ari-zaleekin loturak estutu ditugu. Aurretik bagenituen bestelako harremanekin batera, dantzari esker ehundutako sareak Baigorri, Urepelen, Biarritzen, Ezpeletan, Makean, Gotainen... egin ditugun hainbat errepika, atelier edo emanalditan lotune berriak korapilatu ditu. Dantzan, besta giro gozagarrian eta ezinbestean euskaraz korapilatu ditugun lotuneak.

Ondorioak

Zenbaitetan, dantzaren orratzarekin jositako hariek urrutira-go garamatzate. 2022ko martxoan Nastja Slavec Ljubljana Unibertsitateko ikerlari esloveniarra Iruñera etorri zaigu bere doktorego tesirako landa-lana egitera. Ofizialki Italian den Trieste hiriko komunitate esloveniarrek da bera. Hizkuntzatik –Triesten eslovenierak duen egoera larritik– iritsi zen dantzara, ikusi baitzuen esloveniar dantzetan ziharduten taldeek esloveniar hizkuntzarekiko interesa, kezka eta kontzientzia aktibatzen zutela. Euskal Herrian euskararen sustapena eta dantza taldeen dinamika askoz sendago sumatu zuenez,

hori ikertzero etorri da Iruñera. Kanpoko begiradaren perspektibatik, jadanik zenbait ondorio atera ditu.

Haren ustez, euskaldunok garrantzi handiagoa ematen diogu gure gorputz-hizkuntzari Europako beste hainbat eskualdetan haien dantza lengoaiei ematen dietena baino. Bere

Dantzak jendea euskarara
erakartzeko ahalmena
du, eta dantzatzea den
esperientzia kolektibo
gozagarritik partituz,
ekarpen garrantzitsua
egiten du euskalgintza
eta euskal kulturgintzaren
sistema sartzeko bidean

esanetan, garrantzitsua zaigu balioak partekatzen dituen komunitatearen adierazpide dantzatuan aritzea. Euskararekiko atxikimendu garrantzitsua dugun bezala, euskal dantzarekiko atxikimendu berezia ere sumatzen du Slavecek. Ikerlariari iruditzen zaio pasatu garela gordetzea eta zaintzea garrantzitsua zen berreskuratze fase batetik, zertarako eta nola hitz egin edo dantzatu nahi dugun ardatz duen beste garai batera,

paralelismo argia irudikatuz gure berbazko hizkuntzen eta gorputz-hizkuntzen artean.

Fase berri horretarako jauzian, euskal dantza bizi-bizirik dagoela dio ikerlariak, museorako pieza bat izatetik oso urruti. Adibidez, dantzaren alorrean pil-pilean diren generoari buruzko eztabaidek erakusten duten bezala. Euskal dantza gizartearekin batera garatuz doa; bizirik dago, beraz, gorputz-hizkuntza oso eta autonomo den heinean, egungo mundua bizitzeko eta kontatzeko guztiz eraginkorra dela erakutsiz.

Dantzaren bitartez elkarri lotutako komunitateak sortu eta artikulatu egiten direla ikusi du Slavecek. Bere ikerketarako ezinbesteko betekizuna delakoan, euskara eta euskal dantza ikasten ari da ikerlari esloveniarra, eta iruditzen zaio gure dantzek, ezagutzen dituen beste batzuekin alderatuz, elkarlan eta komunitate zentzu handia dutela bere baitan. Gainera, zuzenean egiaztatu ahal izan duen moduan, dantza, gehienetan, festa eta gozamenerako testuinguruetan agertzen da,

zeinetan jendeak elkar igurzten duen, komunitatea ahaldunduz eta trinkotuz, gizarte artikulaziorako eta herrigintzarako duen gaitasuna agerian utziz. Slaveci gertatu zaion bezala, euskal dantzaren alorrera gerturatzen den jendeak euskaraz bizi den komunitatean erortzeko arrisku handia izaten du, euskal dantzarekiko eta euskararekiko konpromiso bikoitz horretan bizi baita gehienetan euskal dantzaren mundua.

Nastja Slavec ikerlariaren gogoetek bide ematen digute bilana egiteko gure gorputz-hizkuntzaren –euskal dantzaren– eta berbazko hizkuntzaren –euskararen– artean antzematen ditugun parekotasun, elkarrekintza eta lotuneen artean.

Euskal dantza, euskara bezala, hizkuntza autonomo eta osoa da, eta beraren bitartez mundua bizi eta konta dezakegu, Argia dantzari taldearen azken hamarkadetako lan moldeak erakutsi digunez. Diziplinarteko kulturgintza esperientziek agerian jarri digute dantzak –bere horretan, baina batez ere elkarrekintzan– duen gaitasuna gizarte artikulaziorako zein herrigintzarako. Dantzak jendea euskarara erakartzeko ahalmena du, eta dantzatzea den esperientzia kolektibo gozagarritik partituz, ekarpen garrantzitsua egiten du euskaigintza eta euskal kulturgintzaren sistema sartzeko bidean. Dantza ditzagun, beraz, zango zein mingainak! Aldarrika dezagun Etxepare, baina har dezagun haren leloa osorik: Euskara da kanpora eta goazen oro dantzara. 🍷